

ביאורים

אחרי שהרמב"ם עסק במשה רבנו - מוסר התורה, וביחודיותו, ביסוד השמיני הוא עובר לעסוק בתורה עצמה. התורה היא הדבר שדרכו מעביר לנו בורא עולם את הדרך לעשיית רצונו, ואת הגדרת התפקיד שלנו. דרכה כל יהודי לומד על מהותו, על תפקידו, ומבין מהו רצון ה' ממנו. מי שאינו מאמין בהיותה של התורה מן השמים, טוען כאלו 'ממציא' התורה הוא אינו הבורא שברא אותנו, וגורם לתורה להיות לא מחייבת עבורו.

בכלל זה כולל הרמב"ם את היותה של כל התורה, ללא יוצא מן הכלל, מאת ה'. אפילו פסוקים שבעיני בני האדם הם משניים בחשיבותם, הם מאת ה' והם חלק מהתורה הקדושה. גם אם האדם אינו מבין את גודל חשיבותם של פסוקים אלו, הדבר נובע מהעומק הרב הקיים בהם שהאדם טרם זכה להבינו. כל אדם שנפגש עם תוכן שאינו יכול להבינו, יכול להמעיט בחשיבותו או לומר שאינו אמיתי וכדו', אולם לעיתים התוכן אמיתי לחלוטין, והאדם אינו מוכשר דיו להבין אותו. אדם הניגש לתורה צריך להבין שהתורה היא חכמה אלוהית הרחוקה מאוד מבני האדם שבעולם הגשמי, ולכן חוסר ההבנה נובע ממייעוט הבנתם בלבד.

לדבר זה נוסף עניין נוסף - התורה שבעל פה. כשנתן הקב"ה תורה לישראל הוא נתן להם גם תורה שבכתב וגם תורה שבעל פה המפרשת את התורה שבכתב ומרחיבה אותה. דבר הכתוב בספר קל יותר לשמור עליו ולהעביר את אמיתותו לציבור, ואילו דבר שנמסר בעל פה קשה יותר לשמור ולהעביר. במשך הדורות התמודד עם ישראל עם כאלה שניסו לפקפק בתורה שבעל פה לעיתים רק כדרך ערמומית לכפור בכל (ענין פירוש המשנה לרמב"ם אבות פרק א משנה ג), ובכך רוקן חלק נכבד מתוכנה של התורה וקיומה בישראל. כנגד זה מדגיש הרמב"ם שיש להאמין ולקבל את כל התורה על כל חלקיה, שכולם מן השמים.

מתוך כך יש להתייחס לתורה כדבר קבוע ונצחי - זהו היסוד התשיעי. אין כל אפשרות של תוספת או של גריעה מן התורה לא בדור שלנו ולא בכל דור אחר. התורה היא רוחנית ועליונה ולא משועבדת לזמן ולשינויים שבעולם הגשמי.

הרחבות

• סמכות חכמים בכל תוסף

פי תורת משה זאת מעֵתֵקֶת מאת הבורא יתברך, לא מזולתו. ועליה אין להוסיף וממנה אין לגרע. הרמב"ם מונה כאן את איסור ההוספה או הגריעה מהתורה בתור אחד מעיקרי האמונה. בספר 'משנה תורה' הרמב"ם מסביר את גדרו האיסור: "הואיל ויש לבית דין לגזור ולאסור דבר המותר, ויעמוד איסורו לדורות, וכן יש להן להתיר איסורי תורה, לפי שעה - מה הוא זה שהזהירה תורה "לא תוסף עליו, ולא תגרע ממנו" [דברים יג, א]? (אלא) שלא להוסיף על דברי תורה ולא לגרוע מהן, ולקבוע הדבר לעולם שהוא מן התורה, בין בתורה שבכתב, בין בתורה שבעל פה" [הלכות ממרים ב, ט]. כוונתו היא שיש לחכמים סמכות לגזור גזרות או לתקן תקנות, הם רק צריכים להודיע שמדובר בתקנה ולא בדין תורה.

ריה"ל, בספר הכוזרי, עונה תשובה שונה: "לא נאמרה אזהרה זו כי אם להמון העם בל יחדשו מצוות מדעתם ולא יתחכמו לקבוע אותן תורה לפי סברותיהם בלבד... זאת, איפוא, כוונתו לא תוסיפו על הדבר אשר ציויתכם ע"י משה או ע"י נבואות... או לא תוסיפו על הדבר שהסכימו עליו הכהנים והשופטים... כי הללו מקבלים סיוע מן השכינה וביותר מספרם רב מאד לא יתכן כי יסכימו ביניהם לדבר המתנגד לתורה ולא יתכן בהם טעות..." [כוזרי ג, מא]. נמצא אפוא, שלדעת הכוזרי ישראל אינם מצווים בציווי זה וביכולתם באמת להוסיף או לשנות חלק מהמצוות.

שאלות לדין

הרמב"ם כותב שאין הפרש "ובגני חם פוש ומצרים ופוט וכנען" ל"אנכי יי אלהיך". האם באמת אין הפרש, או שמא באמת יש הפרש, אלא שאם "נגלה" שיש הפרש, יבואו לזלזל גם בדברים יסודיים מאוד?

לדעת הרמב"ם הכתוב האומר "לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו", מתייחס גם לתורה שבעל פה. ולכאורה לא מובן, כי הרי התורה כותבת פסוק זה ביחס לספר התורה, לא לפירושו. איך אפשר להסביר את הרמב"ם?

והיסוד השמיני - היות התורה מן השמים - והוא: שִׁנְאַמִּין, כי כל התורה הזאת המצויה בְּיַדְיֵנו עֵתָה, היא הַנְּתֻנָה על ידי מֹשֶׁה רַבְּנוּ, עָלָיו הַשְּׁלוֹם - שְׁהִיא כְּלָה מִפִּי הַגְּבוּרָה, כְּלוֹמֵר: שֶׁהִגִּיעָה אֵלָיו כְּלָה מֵאֵת ה' יִתְבָּרַךְ, בְּעִנְיַן שִׁנְקָרָא עַל דְּרָךְ הַשְּׁאֲלָה: "דְּבוּר". וְאִין יְדוּעַ הִיאךְ הִגִּיעָה - אֲלָא הוּא מֹשֶׁה, עָלָיו הַשְּׁלוֹם, שֶׁהִגִּיעַ לוֹ; וְכִי הוּא הִיָּה כְּמוֹ סוֹפֵר שְׁקוּרָאִין לוֹ וְהוּא כּוֹתֵב כָּל מְאוּרְעוֹת הַיָּמִים, הַסְּפוּרִים וְהַמְצוּוֹת, וְלִפְיָךְ נִקְרָא: "מְחוּקָק". וְאִין הַפְּרָשׁ בֵּין "וּבְגִי חָם כּוֹשׁ וּמְצָרִים וּפּוֹט וּכְנַעַן" (בראשית י 1); "וְשֵׁם אֲשֶׁתּוֹ מְהִיטְבָּאֵל בַּת מִטְרַד" (שם לו ט); "וְתִמְנַע הִיתָה פִּילְגֶשׁ" (שם יב), וּבֵין "אֲנֹכִי יי אֱלֹהֶיךָ" (דברים ה 1), ו"שָׁמַע יִשְׂרָאֵל יי אֱלֹהֵינוּ יי אֶחָד" (שם ו ד) - כִּי הִכֵּל מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְהִכֵּל - תּוֹרַת ה' תְּמִימָה, טְהוֹרָה וְקְדוּשָׁה, אֲמַת. וְזֶה שְׁאוּמֵר: שְׁכֻמוּ אֵלָה הַסְּפוּקִים וְהַסְּפוּרִים מֹשֶׁה סִפְרָם מִדְּעֵתוֹ - הִנֵּה הוּא אֲצֵל חֲכָמֵינוּ וּנְבִיאֵינוּ כּוֹפֵר וּמְגַלֵּה פְּנִים יוֹתֵר מִכָּל הַכּוֹפְרִים, לְפִי שְׁחֻשְׁבַּ שִׁישׁ בְּתוֹרָה לֵב וְקִלְפָה, וְשְׁאֲלָה דְבָרֵי הַיָּמִים וְהַסְּפוּרִים אִין תּוֹעֵלַת בְּהֵם, וְשֵׁהֵם מֵאֵת מֹשֶׁה - וְזֶה עִנְיַן "אִין תּוֹרָה מִן הַשְּׁמַיִם". אֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ, זְכוּרֵם לְבִרְכָה: "הוּא הַמְּאָמִין שְׁכָל הַתּוֹרָה מִפִּי הַגְּבוּרָה חוּץ מִפְּסוּק זֶה שְׁלֵא אֲמָרוּ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲלָא מֹשֶׁה מִפִּי עֲצָמוֹ" (סנהדרין צט א) - וְזֶה: "כִּי דָבַר יי בְּזֶה". הַשֵּׁם יִתְעַלָּה וְיִתְבָּרַךְ מִמְּאָמֵר הַכּוֹפְרִים. אֲלָא כָּל דְּבוּר וְדְבוּר מִן הַתּוֹרָה יֵשׁ בְּהֵם חֲכָמוֹת וּפְלֵאִים לְמִי שְׁמַבִּין אוֹתָם, וְלֵא תִשַׁג תְּכָלִית חֲכָמָתָה, "אֲרַפָּה מְאָרְץ מְדָה וּרְחִבָּה מְנִי יֵם" (איוב יא ט), וְאִין לְאִישׁ אֲלָא לְהִלָּךְ בְּעִקְבוֹת דָּוִד מְשִׁיחַ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב שֶׁהִתְפַּלֵּל: "גַּל עֵינַי וְאֲבִיטָה נְפְלְאוֹת מִתּוֹרָתְךָ" (תהלים קיט יח). וְכֻמוֹ כֵּן פְּרוּשׁ הַתּוֹרָה הַמְּקַבֵּל - גַּם כֵּן מִפִּי הַגְּבוּרָה. וְזֶה שְׁאֲנוּ עוֹשִׂים הַיּוֹם: מִתְּבִנְיַת הַסֵּפֶה, וְלוֹלֵב, וְשׁוֹפֵר, וְצִיצִית, וְתַפְלִין וְזוֹלָתָם - הוּא בְּעֲצָמוֹ הַתְּבִנְיַת אֲשֶׁר אָמַר הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְמֹשֶׁה, וְהוּא אָמַר לָנוּ; וְהוּא הַמְּגִיעַ שְׁלִיחוֹת - נֶאֱמָן בְּשְׁלִיחוֹתוֹ. וְהַמְּאָמֵר הַמְּזוּרָה עַל הַיְסוּד הַשְּׁמַיִי הַזֶּה, הוּא מֵה שִׁנְאַמִּין: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי יי שְׁלַחְנִי לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה, כִּי לֹא מְלִבִּי" (במדבר טז כח).

התורה לא
תבוטל ולא
תשתנה

והיסוד התשיעי - ההעֵתֶקֶת - והוא: כִּי תּוֹרַת מֹשֶׁה זֹאת מְעֵתֵקֶת מֵאֵת הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ, לֹא מִזּוּלָתוֹ. וְעַלֵּיהָ אִין לְהוֹסִיף וּמִמְנָה אִין לְגַרֵעַ; • לֹא בְּתוֹרָה שֶׁבְּכָתֵב וְלֹא בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, שִׁנְאַמִּין: "לֹא תוֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ" (דברים יג א). וְכַבֵּר בְּאַרְנוֹ מֵה שְׁצָרִיךְ לְבִאֵר בִּיסוּד זֶה בְּפִתִּיחַת זֶה הַחֲבוּר.

דְּרָךְ הַשְּׁאֲלָה - בלשון מושאלת, כיוון שלא שייך כלפי ה' דיבור ממש. מְגַלֵּה פְּנִים - מסביר את התורה בצורה חדשה. לֵב וְקִלְפָה - עיקר וטפל. אִין תּוֹרָה מִן הַשְּׁמַיִם - חז"ל אמרו: האומר אין תורה מן השמים אין לו חלק לעולם הבא. הַשֵּׁם יִתְעַלָּה וְכוּ' - כבוד ה' יתרבה ולא יתבוזה חס ושולום מחמת הכופרים. תְּכָלִית - סוף. הַמְּגִיעַ שְׁלִיחוֹת - שמגיעה אליו השליחות. הַהֵעֵתֶקֶת - ההעברה.